

EHL-İ KİTÂP KADINLARLA EVLİLİK

Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed el-MÂVERDÎ

Çeviri: Muhittin ÖZDEMİR¹

Marriage of Man with the People of The Book (ahl al-kitâb)

Imam Şâfi's (204/820) famous book *al-Umm* was summarized by his pupil Muzeni (d.264/820). The Muzeni's summary called as *al-Mukhtasar al-Muzanî*. Many commentaries written on this famous summary. The most volumed and reputed of the commentaries is Maverdî's (d.450/1058) *al-Hâvî al-Kabîr*. We have translated the chapter of "marriage of man with the people of the Book (ahl al-kitâb)". It is most wide and large book of Shafi School. The book mentioned opinions and sources of the other Shafi's jurists contrary to settled opinion of the School and give place opinions of the other legal schools especially opinion and sources of the Abu Hanife, Imâm Malik, Ahmad b. Hanbal. Mavardî offers in his book, legal logic up to His time, transfers first concept of school and how is it used, give a hint about law, ethic, society and politict in the context of "marriage with the people of the Book"

GİRİŞ

İmâm Şâfi'nin (ö.204/820) "*el-Ümm*" adlı eserinin, öğrencisi Müzenî (ö.264/878) tarafından yapılan ihtisârı "*el-Muhtasaru'l-Müzenî*"ye pek çok şerh arasından, bunların en bilinenlerinden ve kapsamlılarından olan Mâverdî'nin (ö.450/1058) "*el-Hâvî'l-Kebîr*"inde yer alan "Ehl-i Kitâp Kadınlarla Evlilik" konusunu yararlı olur umuduyla tercüme ettik. Şâfi Mezhebinin en geniş eserlerinden biri olan "*el-Hâvî'l-Kebîr*", ismini haklı çıkaracak detayda konuyu ele almış, mezhebin yerleşik görüşüne aykırı olan diğer Şâfi alimlerin görüşlerine ve delillerine, diğer mezheplerin ve özellikle Ebû Hanîfe, İmâm Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine ve dayanaklarına yer vermiştir. "Ehl-i Kitâp Kadınlarla Evlilik" konusunda ve bu bağlamda "Zimmîlerin Evlenme Akdi" hakkında Mâverdî, kendi zamanına kadar oluşmuş hukuk mantığını vermekte, mezhep kavramlarının ilk örneklerini ve bunların kullanımını aktarmakta, hukuk, ahlak, toplum ve siyaset anlayışı hakkında bize ip uçları sunmaktadır.

¹ Marmara Ü. SBÉ İslam Hukuku Doktora Öğrencisi, Kadıköy İHL Meslek Dersleri Öğretmeni.

İmâm Şâfiî: Müslümanların, hür kadınlarıyla evlenmeleri helal olan ehl-i kitâp, yahudiler ve hıristiyanlardır. Mecûsîlerle evlenmek helal değildir. Yahudilerden ve hıristiyanlardan olan sâbîler ve sâmirîler'in hür kadınlarıyla evlenmek, kitaplarının aslında helal ve haram olana ters düştükleri bilinmediği müddetçe helaldir. Aksi takdirde mecûsî kadınlarla evlenmede olduğu gibi bunların kadınlarıyla da evlenmek helal değildir. Kitapları etrafında bir araya gelip te'vilde bulunsalar ve böylece ayrılığa düşseler dahi bunların hür kadınlarıyla evlenmek haram değildir.

Mâverdî: Müşrikler üç kısma ayrılır: Birinci kısım ehl-i kitâptır, ikinci kısım kutsal bir kitabı olmayanlardır, üçüncü kısım ise kitaplarının varlığında şüphe bulunanlardır.

Birinci Kısım: Yahudilerden ve hıristiyanlardan oluşan ehl-i kitâptır. Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'tır, peygamberleri Hz. Musa'dır. Hıristiyanların kutsal kitabı İncil, peygamberleri Hz. İsa'dır. Her ikisinin kitabı Allah Teâlâ'nın kelimeleridir ve O'nun tarafından indirilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Daha önce de, insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil'i ve Furkan'ı indirmiştir (Âli İmrân 3/3-4)." Her iki kitap ve hukuk sistemi neshedilmiştir. İncil Kur'ân Kerim tarafından, hıristiyanlık İslam Şeriatı tarafından neshedilmiştir. İlk dönem âlimlerimiz (ashâb) Tevrat'ın ve yahudilik'in neyle neshedildiği konusunda iki görüşe (vech) ulaşmışlardır:

Birinci Görüş: Tevrat İncil, yahudilik hıristiyanlık tarafından neshedilmiş sonra da Kur'ân-ı Kerim İncil'i, İslam da hıristiyanlığı neshetmiştir. Bu görüş, tercih edilmeye en açık (azhar) olanıdır. Çünkü Hz. İsa yahudileri kendi dinine davet etmiş, onlara karşı kendisine nazil olan İncil'i delil olarak getirmiştir. Şayet yahudilik kendi diniyle, Tevrat İncille neshedilmemiş olsaydı, Hz. İsa bunu onaylar ve başkalarını kendi dinine davet ederdi.

İkinci Görüş: Tevrat Kur'ân-ı Kerim, hıristiyanlık İslam tarafından neshedilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'den önce Tevrat'ın bozulmamış bölümleri haklıdır. İslam'dan önce yahudiliğin bozulmamış hali haklıdır. Hz. İsa'nın yahudileri davet etmiştir, çünkü onlar kitaplarını tahrif etmişler, dinlerini değiştirmişler, böylece İncil ile Tevrat'ın tahrif ettikleri bölümleri, hıristiyanlık ile dinleri yahudiliğin değiştirdikleri yerleri neshedilmiştir. Bundan sonra Kur'ân-ı Kerim Tevrat'larının bütünü, İslam da yahudiliklerinin tümünü neshetmiştir. Zira peygamberler, şariatleri bazen değiştirerek koruyorlar ve maslahatın gerektirdiği şekilde onun bir kısmını neshediyorlardı. Benzeri şekilde İslam vahyin sonlarına doğru, ilk dönemine özel olanı neshetmiştir. Önceki şariatlerin bütün olarak neshedilmesine gelince, bu sadece şariatlerin sonucusu olan İslam tarafından kitapların sonucusu olan Kur'ân-ı Kerim ile gerçekleşmiştir. Birinci görüşe (vech) göre, Hz. İsa'dan sonra yahudiliğe giren batıl bir inanca, ikinci görüşe (vech) göreyse bozulmamış ve değiştirilmemiş olduğu sürece hak bir inanca sahiptir. İslam'dan sonra yahudiliğe veya hıristiyanlığa giren ise, batıl bir inanca sahip olmuş olur.

Fasıl: Yahudilerin ve hıristiyanların ehl-i kitâptan oldukları, hak dine mensup buldukları ve dinlerinin sonradan neshedildiği şeklindeki izahlarımız karara bağlanınca; kitaplarının kutsallığından ötürü cizye karşılığında dinlerinde kalmalarının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Yani ehl-i kitâp temiz kabul edilir, kestikleri yenir ve kadınlarıyla evlenilir. Onlardan cizye alınmasında ve onların kestiklerinin yenmesinde, Kur'ân-ı Kerim'deki nassa dayalı fikir birliği oluşmuştur. Cizye hakkında şu ayete dayanılmıştır: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselele, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın (Tevbe 9/29)." Kestikleri hayvanların yenilebileceği hakkında şu ayete dayanılmıştır: "Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (yahudi, hıristiyan vb.nin) yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir (Mâide 5/5)." Hür kadınlarıyla evliliğe gelince sahabenin, Şiilerden imâmiyye hariç tâbiînlerin çoğunluğu helal olduğu görüşündeler. İmâmiyye, müslüman kadınlarla evlenebilme gücüne sahip olduğu halde ehl-i kitâp kadınlarla evlenilemeyeceği görüşünü, "kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın (Mümtehine 60/10)" ve "Yahudileri ve hıristiyanları dost edinmeyin (Mâide 5/51)" ayetlerine dayandırmaktadır. Ayrıca kinlerinin, putperestlerde olduğu gibi kadınlarla evlenmeye engel teşkil ettiğini ileri sürmüşlerdir. Şunu da dile getirmişlerdir: Kendilerine nazil olan bir kitap ehli olsalar dahi, kitapları bozulmuş ve neshedilmiştir, Allah Teâlâ neyi neshetmişse onun hükmünü de kaldırmıştır. Artık kitabı olmayanlardan bir farkları kalmamıştır, böylece kitaplarının neshedilmesinden sonra kitabı olmayanlar hükmüne girmişlerdir. Bu yanlıştır. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir (Mâide 5/5)." Böylece ehl-i kitâp kadınlarla evlenmeyi, mümin kadınlarla evlenmeyle bir tutmuş bu da onlarla evlenmenin mubâh olduğunu göstermektedir.

İtiraz: Bu ayet, "İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin (Bakara 2/221)." ayetiyle neshedilmiştir.

Birinci Cevap: Bu ayet erken nazil olmuştur. Çünkü Bakara Süresi ayetidir. "Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir (Mâide 5/5)" ayeti ise geç nazil olmuştur. Çünkü Mâide Süresi ayetidir, Kur'ân-ı Kerim'in en geç nazil olan ayetlerindedir. Geç nazil olan erken nazil olanı nesheder. Erken nazil olanın geç nazil olanı neshetmesi mümkün değildir. Buna göre "İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin (Bakara 2/221)" ayeti, "... daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da ... size helaldir (Mâide 5/5)." ayeti tarafından neshedilmiştir. Bu, İbn Abbâs'ın görüşüdür.

İkinci Cevap: Bakara Süresi 221. ayeti âmmdır, Mâide Süresi 5. ayeti hâsstur. Hâssın özelliklerin biri de, gerek önce gelsin gerekse sonra gelsin

âmmin hükmünü bozması ve tahsis etmesidir. Buna göre Bakara Süresi 221. ayeti, Mâide Süresi 5. ayeti tarafından tahsis edilmiştir. Şâfiî Mezhebinin tercih edilmeye açık olan görüşü (zâhir) budur. Bununla beraber şirk kavramı, hem ehl-i kitâp hem de ehl-i kitâp dışında putperestler için kullanılır. İmâm Şâfiî dışındaki fıkıh alimleri, ehl-i kitâp için küfür kavramının kullanılacağını fakat şirk kavramının kullanılmayacağını ileri sürmüşlerdir. Bir de şirk kavramı, Allah Teâlâ'yı birlemeyen, başka varlığı O'na ortak koşan putperestler için kullanılmaktadır. Bu görüşe göre "İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin (Bakara 2/221)" ayeti ne mahsûstur ne de mensûstur sonra ayetin hükmü umûmu üzere sabittir.

Ehl-i kitâb kadınlarla evlenmenin caiz olduğunu, onlarla yapılan evlilikler göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Reyhâne adında yahudi bir cariyeye sahip olduğu ve mülkünde olduğu için onun cinselliğinden yararlandığı rivayet edilmiştir. Sonra bu cariye müslüman olur, Hz. Peygamber (s.a.v.) onun müslüman olduğu müjdesini alır ve bundan dolayı sevinir. Eğer din farkı ehl-i kitâpla evlenmeye engel olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in putperest hiçbir kadından yararlanmaması örneğinde olduğu gibi cariyenin cinselliğinden yararlanmazdı. Çünkü bu konuda sahabenin icmâ'ı bulunmaktadır. Hz. Ömer'in cevaz verdiği, Hz. Osman'ın ve Talha b. Ubeydullah'ın hıristiyan kadınlarla evlendikleri, Hüzeyfe'nin yahudi bir kadınla evlendiği rivayet edilmiştir. Câbir'e bu konu sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir: "Onlarla Kûfe'de fetih yılında Sad b. Ebî Vakkâs'la birlikte evlendik. f kadınları çokça bulamıyorduk. Irak'tan döndüğümüzde onları boğadık. Onların kadınları bize helaldir, bizim kadınlarımız onların erkeklerine helal değildir." Câbir'den gelen bu rivayet, aralarında sahabenin ve başkalarının bulunduğu müslüman topluluğun durumunu anlatmaktadır. Böylece yaygın bir icmâ'a dönüşmüştür.

İtiraz: Ama İbn Ömer karşı çıkmıştır?

Cevap: İbn Ömer mekruh karşılamıştır, haram değil. Muhalif de olmamıştır. Çünkü Allah Teâlâ kendi kelamından bir kitap indirmiş, insanlara peygamberlerinden bir elçi göndermiş, ona bağlılıklarında hak üzerinde kalmışlardır. Öyleyse hak üzere kalıp putlara tapmayanların diğerleriyle şirkte eşit kabul edilmeleri caiz değildir. Ayrıca kitaplarının kutsallığından, daha önce geçtiği gibi dinlerinin sıhatinden dolayı, cizye karşılığında kanlarının akıtılmaması ve kestiklerinin yenmesi konusunda ehl-i kitâp ile putperestlerin birbirlerinden ayrı kabul edilmeleri caiz olunca; kadınlarıyla evlenme konusunda da birbirlerinden ayrı kabul edilmeleri caiz olmuştur. Ayete gelince, bunun cevabı daha önce verildi.

"Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın (Mümtehine 60/10)" ayetine gelince, bu ayet putperestlere mahsustur.

Ehl-i kitâbın putperestlere kıyaslanması, anlattığımız gibi ehl-i kitâptan cizye alınmasının kabul edilmesinde ve kestiklerinin yenmesinde aralarında fark bulunduğu için doğru değildir.

"Onların kitapları mensûhtur, sanki kitapları hiç olmamıştır" itirazına verilecek cevap şu şekildedir: Bir şeyin hükmünün neshedilmesi, onun kutsallığının da neshedilmesini gerektirmez. Bilindiği gibi neshedilen Kur'ân ayetlerinin kutsallığı sabit kalmaktadır. Hükmü neshedilmiş olsa dahi, Tevrat ve İncil'in neshedilmesi bu şekildedir.

Fasıl: Yahudilerin ve hıristiyanların ehl-i kitâp olduğu, onların kadınlarıyla evlenmenin helal olduğu karara bağlanınca, onları kendi aralarında ikiye ayırabiliriz: İsrailoğulları ve İsrailoğulları olmayanlar.

İsrailoğulları, Yakub b. İshak b. İbrahim (a.s.)'in soyundan gelenlerdir. Hz. Mûsâ'nın tebliğine icabet edip onun dinine giren ve Hz. İsa'nın dinine giren Hz. Yakub'un bütün evlatları, tahrif olmadan önce bu dinlerden birine girmişlerse hak din üzerinedirler. Bunlardan cizye alınması, kestiklerinin yenmesi ve hür kadınlarıyla evlenilmesi helaldir.

İsrailoğulları olmayanlar ise, yahudiliği benimseyen hıristiyan, Arap, İranlı ve Türklerdir. Bunlar üçe ayrılır:

Birinci Sınıf: Tahrif olmadan önce yahudiliğe geçenlerdir. Rumların hıristiyanlığı benimsemeleri buna örnek verilebilir. Bunlar cizye alınmasında, kestiklerinin yenmesinde ve hür kadınlarıyla evlenmesinde İsrailoğulları gibidirler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Rum kayserine gönderdiği bir mektupta şu ayet bulunmaktaydı: "De ki: 'Ey Ehl-i kitâp! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın' (Âli İmrân 3/64)." Onları ehl-i kitâp kabul etmiştir. Bunların saygınlığı kitap ve din sayesinde, soy sayesinde değildir. Bundan dolayı İsrailoğulları ile bunların durumları aynı değildir.

İkinci Sınıf: Tahriften sonra dine girenler bu sınıfı oluştururlar. Bunlar hak bir dinde değillerdir, sahih bir kitaba da bağlanmamışlardır. Putperestlerde olduğu gibi, cizyelerinin kabul edilmemesi, kestiklerinin yenmemesi ve kadınlarıyla evlenilmemesi konusunda saygınlıkları bulunmayan kişilere dönüşmüşlerdir.

Üçüncü Sınıf: Tahriften önce mi sonra mı girdiklerinde şüphe bulunan kişilerden oluşmaktadır. Kûc, Fihri ve Tağlib hıristiyan Arapları buna örnek verilebilir. Hz. Ömer (r.a.) bunlar hakkında şüpheye kapılır, sahabeyle istişare eder ve neticede kanlarının akıtılmaması karşılığında cizye vermelerine, kestiklerinin yenmemesine ve kadınlarıyla evlenilmemesine ittifakla karar verilir. Çünkü kan akıtmak yasaklanmıştır, dolayısıyla şüpheden hareketle mubâh olamaz. Kadının cinsel organları sakıncalıdır, şüpheden hareketle mubâh olamaz. Bunlar, ehl-i kitâptan yahudilere ve hıristiyanlara ait hükümlerdir.

İkinci Kısım: Bunlar ehl-i kitâp dışında kalan putperestler, güneşe ve ateşe tapanlar, güzel gördükleri bir eşeğe veya hayvana tapanlar, tabiatın düzenleyiciliğine ve âlemin bekâsına inananlar, evrende ve devranda yıldızların düzenleyiciliğine inananlardır. Bir peygamberi tasdik etmezler, herhangi bir kitaba inanmazlar. Bunların tümü müşriktir, bunların cizyeleri kabul

edilmez, kestikleri yenmez, kadınlarıyla evlenilmez. İslam'a girmekten kaçındıkları zaman, güç yettiği takdirde onlara karşı savaş kararı alınır. Aksi takdirde en fazlası dört ayı bulacak şekilde onlara bir süre güvence verilir. Bu sürenin bitimine kadar güvencelerine riayet edilir, sürenin bitiminden sonra artık onlar savaşılacak kişiler olurlar. Gerek Allah'tan başka ilah bulunmadığına şehâdet etsinler veya Allah'a başka ilahlar ortak koşsunlar gerekse O'nu inkar edip ilah ve yaratıcı olarak tanımasınlar hepsinin hükmü aynıdır. Onların verdiği cizye kabul edilmez, kestikleri yenmez ve kadınlarıyla evlenilmez.

Üçüncü Kısım: Kitaplarının varlığında şüphe bulunanlardır. Bunlar üçe ayrılırlar: Sâbiîler, sâmirîler ve mecûsîler.

Birinci Grup: Sâmirîler. Bunlar, Hz. Musa otuz günden sonra on gün onlardan ayrı kalınca, buzağıya tapan ve sâmirî'ye uyan yahudilerden bir gruptur. Hz. Musa kavmine geri dönünce, onları buzağıya tapmaktan alıkoymuştu, tövbe etmelerini ve nefislerini terbiye etmelerini emretti. Onların bir kısmı bunu yapar.

İkinci Grup: Sâbiîler. Bunlar, hıristiyanlardan bir grup olup dinlerinin bir kısmına uyarlar bir kısmına da karşı çıkarlar. Bu isimle isimlendirilmişler, yıldızlara tapan, onların yaratıcı ve düzenleyici olduklarına inanmış bir topluluk bunlardan kabul edilmişlerdir. İmâm Şâfiî, sâbiîler ve sâmirîlerin inancını incelediğinde, inançlarının birbirine benzediğini görür ve aradaki benzerlikten dolayı burada şu yorumu yapar: Sâbiîlerin ve sâmirîlerin, kitaplarının aslında helal ve haram olana ters düştükleri bilinmediği müddetçe yahudilerden ve hıristiyanlardan kabul edilirler. Aksi takdirde onlardan kabul edilmezler. İmâm Şâfiî bir başka yerde, onlardan olduklarının kesin olduğunu söyler. Bir başka yerde haklarında tevakkuf eder. İmâm Şâfiî'nin farklı hükümlere sahip olmasının nedeni, haklarında farklı düşünmekten kaynaklanmamaktadır. Ancak onlar, mutlaka şu üç halden birine sahipler:

Birinci Hal: İmâm Şâfiî şöyle demektedir: Eğer sâbiîler ve sâmirîler, yahudilere ve hıristiyanlara inançlarının aslında uyarlar, detaylarda ters düşerler, sâmirîler Hz. Musa'yı ve Tevrat'ı, sâbiîler de Hz. İsa'yı ve İncil'i tasdik ederlerse bunlar, cizyelerinin kabulünde, kestiklerinin yenmesinde ve kadınlarıyla evlenilmesinde yahudiler ve hıristiyanlar gibi muamele görürler. Çünkü onlar inanç esaslarında bir araya gelirlerse, detaylarda ihtilafa düşmeleri etkileyici olmaz. Benzeri şekilde müslümanların dinin esaslarında bir araya gelmelerine rağmen detaylarda ayrılığa düşmeleri, onların ayrılmasını ve dinden çıkmalarını gerektirmez.

İkinci Hal: İnanç esaslarında yahudilere ve hıristiyanlara karşı çıkmaları, detaylarda onlara uymaları, sâmirîlerin Hz. Musa'yı ve Tevrat'ı, sâbiîlerin Hz. İsa'yı ve İncil'i yalanlamalarıdır. Bu durumda, bunlar putperestler gibi kabul edilirler, cizyeleri kabul edilmez, kestikleri yenmez ve kadınlarıyla evlenilmez. Çünkü hakka bağlı değiller ki, gözetilsinler. Bir kitaba bağlı değiller ki, müslüman olmakla ya da savaşmakla saygınlıkları korunsun. Rivayet göre Kâhîr, Ebû Saîd el-İstaharî'den haklarında fetva ister, el-İstaharî de onların öldürülmeleri gerektiği şeklinde fetva verir. Çünkü onlar "Felek

canlıdır, konuşur; yedi yıldız ilahtır, düzenleyicidir" derler, dolayısıyla öldürülmeleri gerekir. Onlar Kâhîr'e para verirler, o da onları bağışlar.

Üçüncü Hal: Durumları şüpheli olanlardır. yahudilere ve hıristiyanlara furûda değil de usûlde mi uydukları yoksa usûlde değil de furûda mı uydukları bilinmeyen kimselerdir. Bunların durumu, yahudiliğe ve hıristiyanlığa tahriften önce mi sonra mı girdikleri şüpheli bulunan kimselere benzer. Kanlarının akıtılmaması karşılığında bunlardan cizye alınır, bunların kestikleri yenmez ve kadınlarıyla evlenilmez.

Üçüncü Grup: Mecûsîler. Bunların ehl-i kitâptan olup olmadıklarında insanlar ihtilaf etmiştir. İmâm Şâfiî bir yerde bunların ehl-i kitâp olduğunu, bir başka yerde de olmadığını söyleyerek muallak bırakmıştır. İmâm Şâfiî'nin görüşlerinin değişik olmasından dolayı ilk dönem âlimlerimiz (ashâb) ayrılığa düşmüştür. Bir kısmı, onun görüşünü (kavl), iki değişik görüşten (kavl) hareketle şu şekilde çıkarmıştır:

Birinci Görüşü: Onların kutsal bir kitabı mevcut değildir. Bu görüşün delili şu ayettir: "Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (hıristiyanlara ve yahudilere) indirildi (En'âm 6/156)." Ayette iki topluluk ile kastedilen, yahudiler ve hıristiyanlardır. Bu da göstermektedir ki, bu ikisi dışında kitap sahibi olan kimse yoktur. Ayrıca mecûsîlerin durumu Hz. Ömer'e karmaşık görününce, onları sahabeye sorar, bunun üzerine Abdurrahman b. Avf ona Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Mecûsîlere, ehl-i kitâba muamele ettiğiniz gibi muamele ediniz" hadisini rivayet eder. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, ehl-i kitâba davranıldığı gibi mecûsîlere davranılmasını emretmesi, onların bir kitabının olmadığını göstermektedir. Bu görüşe (kavl) göre, hadise istinaden mecûsîlerden cizye alınması caizdir. Hz. Ömer de Irak'ta onlardan cizye almıştır. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Hecer mecûsîlerinden cizye almıştır. Mecûsîlerin kestiklerinin yenmesi ve kadınlarıyla evlenilmesi ise, kitaplarının olmamasından dolayı caiz değildir.

İkinci Görüşü: Mecûsîler, ehl-i kitâptır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın (Tevbe 9/29)." Mecûsîlerden cizyenin alındığı bilinmektedir. Bu da onların ehl-i kitâp olduğunu göstermektedir. Ali b. Ebî Tâlib'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Mecûsîler ehl-i kitâptı. Kralları sarhoş olur kızı ya da kız kardeşiyle cinsel ilişkiye girer. Saraydan bazıları bunun farkına varırlar. Kral kendine gelince, ceza vermek için gelirler. Kral onlardan uzak durur ve hanedanı çağırarak şöyle der: 'Adem'in dininden daha hayırlı bir din mi biliyorsunuz? Adem erkek çocuklarını kız çocuklarıyla evlendirmişti. Ben de Adem'in dini üzereyim. Sizi onun dininden ne alıkoyuyor?' Bunun üzerine krala biat ederler, dinlerine karşı gelirler, kendilerine karşı çıkanlarla savaşır ve sonunda onları öldürürler. Kitapları kaybolur hale gelirler ve dolayısıyla içlerinde var olan kalker, kalplerindeki ilim gider. Buna rağmen onlar ehl-i

kitâptır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer onlardan cizye alırdı.”

Kral kız kardeşiyle evlenir, insanlar ya onun görüşüne uydukları ya da nüfuzundan korktukları için yaptığını reddetmekten kaçınır. Kitapları kaybolur hale gelirler. Bu görüşe (kavl) göre, cizye taleplerinin kabul edilmesi caizdir. Kestiklerinin yenmesinin ve kadınlarıyla evlenilmesinin caiz olup olmasında iki görüş (vech) vardır:

Birincisi; ehl-i kitâp hükmü verildiği için caizdir.

İkincisi; caiz değildir, çünkü kitaplarının yöntemi nass değil içtihatır. Dolayısıyla içtihad hükmü nass hükmünden düşük kalır.

İlk dönem âlimlerimizden (ashâb) diğerleri şöyle demişlerdir: İmâm Şâfiî'nin ifadesinin (nass) değişik olması, konu hakkındaki iki görüşünün (kavl) farklı olduğu anlamına gelmez. İmâm Şâfiî'nin iki farklı görüşe sahip olması, iki farklı durumdan kaynaklanmaktadır. Mecûsîlerin ehl-i kitâp olduğunu söylediği bağlam, sadece kanlarının akıtılmaması karşılığında cizye vermelelerinin kabul edilmesi ve şüphe olduğu için kanlarının mübâh olmamasıdır. Ehl-i kitâp olmadığını söylediği bağlam ise, kestiklerinin yenmemesi ve kadınlarıyla evlenilmemesidir. Bu görüş (kavl), diğer sahabenin, tâbiînin ve fukahânın görüşüdür. Ebû Sevr bu görüşe karşı çıkarak, onların kestiklerinin yeneceğine ve kadınlarıyla evlenileceğine cevaz verir. İbrahim el-Harbî, onyedini sahabelerden bunun haram olduğunu rivayet etmiştir. İfadesi şöyledir: Kerh'den yani Ebû Sevr'den farklı bir görüş gelinceye kadar, bu konuda aykırı bir görüşün varlığından haberdar değildik. Çünkü o, Bağdat'ın Kerh yöresinde oturuyordu. Ebû Sevr, mecûsîlerin kestiklerinin yenmesinin ve kadınlarıyla evlenilmesinin caiz olduğunu, Abdurrahman b. Avf'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği şu hadisine dayandırıyor: “Onlara, ehl-i kitâba davrandığınız gibi davranınız.” Ebû Sevr şöyle der: Huzeyfetu'bnu'l-Yemân Irak'ta mecûsî bir kadınla evlenir. Hz. Ömer, kadından vazgeçirir o da kadını boşar. Eğer mecûsîlerle evlenmek caiz olmasaydı, Hz. Ömer bu evliliği reddederdi, boşama olmadan onların arasını tefrik ederdi. Bir de cizye alınması caiz olan her grubun, yahudi ve hıristiyanlarda olduğu gibi kestiklerinin yenmesi de kadınlarıyla evlenilmesi de caizdir. Bu görüş sahipleri şöyle derler: Yahudilerin ve hıristiyanların kitapları neshedilmiştir, mecûsîlerin kitapları kaldırılmıştır, mensûh ve merfû kitapların hükümleri arasında bir fark yoktur. Yahudilerin ve hıristiyanların kitaplarının neshedilmesi kestiklerinin yenmesine ve kadınlarıyla evlenilmesine engel teşkil etmeyince, mecûsîlerin kitaplarının da kaldırılması kestiklerinin yenmesine ve kadınlarıyla evlenilmesine engel teşkil etmez. Bu görüş yanlıştır. İbrahim el-Harbî, kimsenin karşı çıkmadığı onyedini sahabelerden rivayette bulunmuştur, dolayısıyla icmâ' oluşmuştur. Çünkü putperestlerde olduğu gibi, bir kitaba bağlanmayanların kestikleri ve kadınları helal değildir. Yahudilerin Tevrat'a hıristiyanların İncil'e bağlanmaları gibi, mecûsîlerin bağlandıkları bir kitapları yoktur. Öyleyse yahudilerin ve hıristiyanların hükmünün, mecûsîlerin hükmünden farklı olması gerekir. Ayrıca müşriklerle evlenmek, nassın umûm ifade etmesinden

dolayı kaçınılması gereken bir şeydir. Öyleyse ihtimalden dolayı mübâh kabul edilmesi caiz değildir. Bununla beraber Hz. Ömer sahabeyle, şüphe olduğu için mecûsîlerden cizyenin alınması konusunda aynı yönde fikir beyan etmişlerdir. Öyleyse bu şüpheyle beraber, kestiklerini yemenin ve kadınlarıyla evlenmenin mübâh karşılanması nasıl caiz olur?

Ömer b. Abdülaziz Hasan Basrî'ye bir mektup göndererek mecûsîlerin ateşe taptıklarını onayladıkları halde insanların onlardan nasıl cizye aldığını sorar ve onların putperestler gibi olduğunu söyler. Hasan Basrî cevabında, onlardan sadece cizye aldıklarını söyler. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bayreyn'e gönderdiği elçisi el-Alâ b. el-Hadramî, onlardan cizye almış ve onları tanımıştır. Bu da göstermektedir ki, mecûsîler ehl-i kitâpla sadece cizye alınmasında aynı hükme tabidirler. Bundan dolayı Ömer b. Abdülaziz, soru ve red ile kestiklerinin yenmesini ve kadınlarıyla evlenmesini Ehl-i kitâba tahsis etmiştir. Ebû Sevr'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Mecûsîlere, ehl-i kitâp muamelesi yapınız" hadisiyle delil getirmesine gelince; burada iki şekilde cizye alınacağı kastedilmiştir:

Birincisi; bu hadis rivayeti, cizyelerinin kabul edilmesinde şüphe bulunması durumunda kullanılmıştır.

İkincisi; sahabe bu hadisi, cizyelerinin kabul edilmesinde kullanmış, buna dayanarak kestiklerinin yenmesine ve kadınlarıyla evlenmesine cevaz vermemiştir.

Hüzeyfe'nin mecûsî bir kadınla evliliğiyle rivayete göre kadın yahudiydi. Mecûsî olduğu varsayılsa dahi Hz. Ömer, Hüzeyfe'nin kadından ayrılmasını istemiş o da ayrılmıştır. Kadın Hüzeyfe'ye helal olsaydı, Hz. Ömer ayrılmalarını istemezdi Hüzeyfe de ondan ayrılmazdı. Mecûsîleri yahudilere ve hıristiyanlara kıyas etmesine gelince, yahudiler ve hıristiyanlar kitaplarına bağlı kaldıkları için saygınlıkları devam etmiştir, mecûsîler ise böyle değildir.

Ebû Sevr'in "merfû' ve mensûh kitapların hükmü aynıdır" ifadesi doğru değildir. Çünkü mensûhun tilaveti süreklidir, kutsallığı sona ermiştir. Mecûsîler öyle değildir. Merfû' ise tilaveti son bulmuştur kutsallığı da bitmiştir. Bu hüküm, kitaplarının varlığında şüphe bulunan sâbiîler, sâmirîler ve mecûsîler için geçerlidir.

Hz. Şit (a.s.)'in suhufunu, Hz. Davud (a.s.)'un Zebur'unu, ilk suhufardan herhangi bir şeyi veya eskilerin zeburlarını benimseyenin durumuna gelince; bunlara ehl-i kitâp muamelesi yapılmaz. Bunlar kitabı olmayanlar gibidir; cizyeleri kabul edilmez, kestikleri yenmez ve kadınlarıyla evlenilmez. Bunun iki nedeni vardır:

Birincisi; bu kitaplar vaazlardan ve tavsiyelerden oluşmuştur. İçlerinde hükümler ve farzlar bulunmadığı için Tevrat'a ve İncil'e aykırı düşmezler.

İkincisi; bu metinler Allah kelamı değildir. Bunlar sadece Allah Teâlâ'dan bir vahiydir. Benzeri vahiy hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cebraîl (a.s.) bana gelip, ashâbımın ya da bana uyanların telbiye getirirken seslerini yükseltmelerini emretmemi istedi." Bu Allah

Teâlâ'dan bir vahiydir fakat O'nun kelamından bir parça değildir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in okuduğu Kur'ân hükmünün dışında kalır. Bu kitaplar da böyledir. Allah'u a'lem.

Mesele: İmâm Şâfiî: Müslüman bir erkek ehl-i kitâp bir kadınla evlenirse, birbirlerine mirasçı olmaları hariç, haklarında ve ödevlerinde ehl-i kitâp kadın müslüman kadın gibi olur. Ehl-i kitâp kadına iftirada bulunana uygulanan had cezası, tazirdir.

Mâverdî: İmâm Şâfiî'nin dediği gibi, müslüman bir erkek kitâbî bir kadınla evlenirse, kitâbî kadın haklarında ve ödevlerinde evlenme akdi bakımından müslüman kadın gibidir. Bunun dayanağı şu ayetin umûm ifade etmesindedir: "Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır Bakara 2/228)." Çünkü evlilik, kirada ve alış-verişte olduğu gibi müslüman ve zimmînin eşit olduğu karşılıklı bir akitir. Hüküm böyle olunca, kadının erkek üzerinde mehir, nafaka, giyinme, oturma ve paylaşma hakları vardır. Erkeğin de kadın üzerinde, cinselliğinden yararlanma, izni olmadan evinden çıkmama gibi hakları vardır. Bu, müslümanlar arasındaki evlilik hukukudur. Müslüman koca ile zimmî kadın arasındaki evlilik hukuku da bu şekildedir.

Evlilik akdinin hükümleri şunlardır: Boşanma, zihâr, îlâ, liân ve birbirlerine mirasçı olma. Evlilik akdiyle ilgili bütün bu hükümler, müslümanlar için geçerli olduğu gibi aynı zamanda zimmîler için geçerlidir. Bunun iki istisnası vardır:

Birincisi; birbirlerine mirasçı olamazlar. Bu hükmün dayanağı Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen şu hadistir: "Müslüman kafire, kafir de müslümana mirasçı olamaz."

İkicisi; ehl-i kitâp kadına iftirada bulunmanın cezası, tazirdir. Çünkü İslam, iffeti iftiradan korumanın bir şartıdır. Nâfi'in İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah'a şirk koşan iffetli olamaz." Tazir cezasının düşmesi için mülâanede bulunması caizdir. Çünkü tazir iki türlüdür:

Birincisi; ezâ taziridir, bunda mülâane gerekmez.

İkincisi; kazif taziridir, bunda mülâane gerekir.

Ezâ taziri; küçük kız çocuklarında ve akli melekesi olmayan kadınlarda olduğu gibi, zina etmeleri sahih kabul edilmeyenlere iftirada bulunma cezasıdır. Bu tür tazirde liân gerekmez ve caiz de değildir. Kazif taziri ise; zina etmeleri sahih kabul edilenlere iftirada bulunma cezasıdır. Ehl-i kitâp kadın, cariyeye ve kafir kadın gibi iffetini tamamen temize çıkarmış olmaz, dolayısıyla kazif tazirinde liân gerekir ve caizdir. Bu ikisi dışında boşanma, zihâr, îlâ, geri dönüşlü boşama gibi hükümlerin tümünde kitâbî kadın, müslüman kadın gibidir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Müslüman koca ehl-i kitâp karısını, aybaşından ve cünüplükten temizlenmeye zorlar.

Mâverdî: Zimmî kadının aybaşından temizlenmeye zorlanması, kocanın haklarındandır. Çünkü Allah Teâlâ, temizleninceye dek hayızlı kadınla

cinsel ilişkiye girmeyi haram kılmıştır. İlgili ayet şöyledir: “Ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın (Bakara 2/222).” Aybaşı hali, kocanın karısıyla cinsel ilişkiye girmesini engelleyince, kocanın karısı üzerindeki hakkına kavuşabilmesi için onu aybaşı halinden temizlenmeye zorlama hakkı vardır.

İtiraz: Size göre boy abdesti ancak niyetle sahih olur. Yine size göre niyet etmeyen ile yıkanmayan arasında bir fark yoktur. Küfürle beraber zorlama halinde kadının niyeti sahih olmaz.

Cevap: Kadının aybaşı halinden temizlenmesinde iki tür hak vardır:

Birincisi; Allah hakkı içindir, bu ancak niyetle sahih olur.

İkincisi; Kocanın hakkı içindir, bu niyetsiz sahih olur. Kocanın, Allah hakkı için değil kendi hakkı için kadını temizlenmeye zorlama hakkı vardır. Bundan dolayı niyet olmadan da kitâbî kadının temizlenmesi geçerlidir. Bilindiği gibi, Allah hakkı için temizlenmesi gerekmesi dahi kocanın akli melekesi olmayan karısını kendi hakkı için temizlenmeye zorlar. Evli olmayan kadın, kocanın üzerinde hakkı olmasa dahi Allah hakkı için temizlenir. Bunun gibi, zimmî kadını loğusalıktan temizlenmeye zorlarız. Çünkü loğusalık da aybaşı hali gibi cinsel ilişkiye engel teşkil eder. Zimmî kadının cünüplükten temizlenmeye zorlanmasına gelince, bu konuda iki görüş (kavl) vardır:

Birincisi; Aybaşı halinin aksine, koca kitâbî karısını zorlamaz. Çünkü cünüplüğünün cinsel ilişkide bulunması mubâh olabilir fakat hayızlının cinsel ilişkide bulunması mubâh değildir. Bunun için zorlama konusunda birbirlerinden ayrılırlar.

İkicisi; Cünüp kalarak cinsel ilişkide bulunması caiz olsa dahi, karısını cünüplükten temizlenmeye zorlar. Çünkü müslüman nefsi, cenabetten temizlenmeyenle cinsel ilişkiye girmekten tiksindir. Bundan dolayı, cinsel faydalanma (istimtâ') mümkün olsa dahi, kocanın kadının cinselliğinden tam olarak faydalanabilmesi (istimtâ') için onu temizlenmeye zorlama hakkı vardır. Abdest almaya gelince; bu konuda tek görüş vardır bu da abdestin çokça alınması gerektiğinden kocanın kitâbî karısını zorlama hakkı yoktur. Bir de nefis abdestsizlikten tiksmez. Ayrıca koca karısıyla mutlaka abdestsizlik sonrası cinsel ilişkiye girer. Öyleyse kocanın kadını abdeste zorlamaya bir etkisi olamaz.

Mesele: İmâm Şâfiî: Müslüman koca ehl-i kitâp karısını, kasık tıraşı olmaya ve tırnaklarını kesmeye zorlar.

Mâverdi: Kadının cinselliğinden yararlanmada (istimtâ') etkili olan faktörler temelde ikidir:

Birincisi; yararlanmanın (istimtâ') kendisini engelleyen faktörler,

İkicisi; yararlanmanın (istimtâ') mükemmel olmasını engelleyen faktörler. Yararlanmanın kendisini engelleyen faktörler; aybaşından ve loğusalıktan temizlenmede olduğu gibi varlığı kadının cinselliğinden yararlanmayı imkansız hale getiren şeylerdir. Müslüman kocanın, zimmî karısını bunları yapmaya zorlama hakkı vardır. Yararlanmanın mükemmel olmasını engelle-

yen faktörler ise; cünüplükten temizlenmede olduğu gibi kadının cinselliğinden yararlanma imkanı bulunmakla beraber insanın tiksindiği şeylerdir. Kocanın karısını temizlenmeye zorlama konusunda iki görüş (kavl) vardır. Bu prensip karara bağlanınca, İmâm Şâfiî'nin "et-tenzîfu bi'l-istihdâd (kasık tıraşı olma)" ifadesine geçebiliriz. Bu ifade, tıraş için demirden yapılmış aletle kasık kıllarının alınması anlamına gelmektedir. Kasık kılları uzun ve abartılı olur, cinsel ilişkinin mümkün olamayacağı şekilde adet dışına taşarsa, karısını bunları almaya zorlar. Bu konuda müslüman kadın ile zimmi kadın arasında fark yoktur. Eğer abartılı olmaz ve cinsel ilişki de mümkün olur fakat insan tiksiniirse, kocanın karısını bunlara almaya zorlama hakkında iki görüş (kavl) vardır. İnsan tiksiniyorsa, kocanın karısını fazla kıllarını almaya zorlamayacağı şeklinde tek görüş (kavl) vardır.

Ahmed b. Hanbel şöyle söylemiştir: "Bekarın kırk günde bir, evlinin yirmi günde bir kasık kıllarını temizlemesi sünnettir." İbn Hanbel bir hadisten naklen söylüyorsa, amel edilir. İctihada dayanarak söylüyorsa, bu değerlendirmenin içtihatla bir temeli yoktur. Çünkü tıraş olmak, kılların hızlı büyümesiyle yavaş büyümesine bağlı olarak bir toplumdan diğerine farklılık gösterir. Bu konuda örfe itibar etmek daha evlâdır. Tırnakların kesilmesine gelince; insanın tiksineceği kadar uzamazsa müslüman koca kitâbî karısını kesmeye zorlamaz. Eğer uzunluğundan insan tiksiniyorsa, kocanın onu kesmeye zorlama konusunda iki görüş (kavl) vardır. Koku sindiğinde veya bitlendiğinde, başını yıkamaya zorlaması da böyledir. Kötü ve iğrenç koktuğunda, vücudunu yıkmaya zorlaması konusunda iki görüş (kavl) vardır. Çünkü insan bundan tiksindir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Koca, müslüman karısının camiye gitmesini engellediği gibi, ehl-i kitâp karısının kiliseye gitmesini ve bayramlara katılmasını engeller.

Mâverdi: Müslüman kocanın yahudi karısının sinagoga, hıristiyan karısının kiliseye, müslüman karısının câmiye gitmesini engelleme hakkı vardır. Bu yerler, kocanın engellemesinin caiz olmadığı vacip ibadetler için kullanılan yerler dahi olsa, kocanın engelleme hakkı vardır. Çünkü kadın, ibadetlerini ailesinin evinde tam olarak yerine getirebilir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Koca istemiyorsa, kadın herhangi bir eve girmesin ve kocasının evinden dışarı çıkmasın." Çünkü kadının evinde olmadığı zamanlarda, kocanın ondan yararlanma hakkı kaybolur. Dolayısıyla kadından yararlanma hakkını tam olarak elde edebilmesi için, onun gitmesini engelleme hakkı doğar.

İtiraz: Ama Rasulullah (s.a.v.)'ın "Allah'ın kadınlarını Allah'ın meşitlerinden alıkoymayın, koku sürünmeden çıksınlar" buyurduğu rivayet edilmiştir. Buna iki cevap verilir:

Birincisi; Kadınları meşitlere gitmekten alıkoymanın vacip olduğu zannedileceği endişesinden dolayı, koca onun meşide gitmesinin haram olduğunu iddia ederek engellemesin.

İkicisi; "Allah'ın kadınlarını Allah'ın mescitlerinden alıkoymayın" hadisi, İslam'ın farzlarından biri olan hacc ibadetiyle ilgili olan Mescid-i Haram içindir. Sonra aynı şekilde koca, karısının bayramlara gitmesini engeller. Kocanın, karısını bu gibi ibadet yerlerine gitmekten engelleme hakkı varsa, ibadet yerleri dışındaki yerlere gitmekten daha öncelikli olarak engelleme hakkı olacaktır.

Mesele: İmâm Şâfiî: İçki içmekten ve tiksiniyorsa domuz eti yemekten, kokusu rahatsızlık veren yenmesi helal olan yiyeceği yemekten men eder.

Mâverdi: Kocanın, zimmî karısının içki, nebiz ve sarhoşluk verici maddeyi içmekten alıkoyma hakkı vardır. Bunun iki nedeni vardır:

Birincisi; koca karısının sarhoş olmasından korkabilir,

İkincisi; kadının sarhoş olması, kocanın ondan faydalanmasına engel teşkil edebilir. Her iki halde de kadından faydalanma imkansız olur. Dolayısıyla, kocanın karısını engellemesi caizdir şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Fakat sarhoş olmayacak kadar içki ve nebiz içmek isterse, ilk dönem alimlerimiz (ashâb) bu konuda ihtilaf ederek üç görüşe (vech) sahip olmuştur:

Birincisi; Ebû Alî b. Ebî Hureyre'nin görüşüdür: Sarhoş edeceği çok miktardaki içkiyi içmekten alıkoyma hakkı vardır. Çünkü sarhoş edici oran bilinmemektedir. Bazen çok miktar sarhoş etmediği halde az miktar sarhoş edebilir. Zira sarhoşluk, mizaca ve iklime göre değişmektedir. Öfkeli insan az miktarla sarhoş olur, sakin insansa ancak çok miktarla sarhoş olur. Hava aşırı soğuk olursa az miktar sarhoş eder, sıcak olursa mutlaka çok miktar sarhoş eder. Öyleyse sarhoş edici oran değişken olduğuna göre, azı da çoğu da caiz değildir.

İkicisi; Ebû Hâmid el-İsferâyînî'nin görüşüdür: Belli bir oranın üzerindeki sarhoş edici olduğunu gösteren bu emare sarhoş etmeyeceğine göre, bu oran kadından yararlanmayı engellemez. Fakat müslüman nefsi, özellikle dini duyguları güçlü olanın nefsi tiksinebilir. Sıkıntısı artacak, bu da kadından tam olarak yararlanmasına engel teşkil edecektir. Dolayısıyla bu iki görüşe (kavl) göre, erkeğin kadının içki içmesini engellemesinin caiz olduğu sonucu çıkmaktadır.

Üçüncüsü; Bayramlarında içmeyi ibadet kabul ettikleri az miktarı, müslüman kocanın engelleme hakkı yoktur. İbadet yönü gözetildiği için, sarhoş etse de etmese de bu oranın üzerindeki engelleme hakkı vardır. Burada sarhoş edicilik dikkate alınmamaktadır. Bu görüş (vech), illet açısından daha güçlüdür (eşbeh).

Müslüman kadına gelince, diğer haramlarda olduğu gibi gerek az olsun gerekse çok olsun kocanın onun içki içmesini engelleme hakkı vardır. Nebiz ise, eğer eşler Şâfiî olup nebizin içki gibi haram olduğuna inanıyorlarsa, kocanın karısının gerek az olsun gerekse çok olsun nebiz içmesini engelleme hakkı vardır. Eğer eşler Hanefî olup nebizin muhbâh olduğuna inanıyorlarsa, zimmî kadının içki içme hakkı gibi olup kocanın sarhoş edici miktarda içme-

sini engelleme hakkı vardır. Peki, müslüman karısının sarhoş olamayacağı miktarda içki içmesini engelleme hakkı var mıdır? Ebû Ali b. Ebî Hureyre'nin görüşüne (kavl) göre, kocanın engelleme hakkı vardır şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Ebû Hâmid'in görüşüne (kavl) göreyse, bu konuda iki görüş (kavl) vardır.

Fasıl: Domuz etinin yenmesine gelince, tartışmasız olarak kocanın müslüman karısının yemesini engelleme hakkı vardır. Zimmî kadının yemesine gelince, eğer kadın yahudi olup domuz eti yemenin haram olduğuna inanıyorsa sonra da yerse, kocanın onu, müslüman karısını engellediği gibi engelleme hakkı vardır. Eğer kadın hıristiyan olup domuz eti yemenin mubâh olduğuna inanıyorsa, bu konuda ilk dönem alimlerimiz (ashâb) ihtilaf etmiştir. Çoğunluğunun benimsediği görüşe göre, kocanın karısının domuz eti yemesini engelleme hakkı olduğu şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Müslüman nefsinin domuza olan nefreti, içkiye olan nefretinden daha fazladır, dolayısıyla kadının domuz eti yemesi ondan yararlanmasına engel olacaktır. Çünkü domuzun necis olmasının hükmü daha ağırdır, zimmî kadının ondan temizlenmesi neredeyse mümkün değildir. Necaset kadından müslüman kocasına geçer. Ebû Hâmid el-İsferâyîni şöyle der: Kocanın zimmî karısından yararlanma imkanı bulunmakla beraber ondan tam olarak yararlanamaz. Kocanın, zimmî karısının domuz etini yemesini kesin olarak yasaklaması hakkında iki görüş (kavl) vardır. Zimmî kadın domuz eti yerse, kocası onu öptüğünde ya da ona dokunduğunda necasetin kendisine geçmemesi için, kocanın kadını ağzını ve ellerini yıkamaya zorlama hakkı vardır. Kocanın yıkamaya zorlayacağı oran hakkında iki görüş (vecih) vardır:

Birincisi; domuzun yalaması hükmünde olduğu gibi, biri toprakla olmak üzere yedi defa yıkar.

İkincisi; topraksız olarak bir defa yıkamaya zorlar. Çünkü koca, Allah hakkı için değil kendi hakkı için yıkamaya zorlamaktadır. Niyetsiz olarak aybaşından yıkanmada olduğu gibi bir defa yıkaması yeterlidir.

Fasıl: Soğan ve sarımsak gibi kokusu rahatsızlık veren şeylerin ve iğrenç kokan baklagiller ve yiyeceklerin yenmesi konusunda, müslüman kadın ile zimmî kadın eşittir. Bakılır, eğer zorunluluktan dolayı tedavi amaçlı yiyorsa, koca kadını yemekten alıkoymaz. Eğer canı çektiği için ve gıda amaçlı yiyorsa bu, kadından yararlanma imkanı bulunmakla beraber ondan tam olarak yararlanmasını engeller. Peki, koca karısını yememeye zorlar mı? Bu konuda iki görüş (kavl) vardır.

Fasıl: Kokusu rahatsızlık veren tütsü, tedavi amaçlıysa koca zimmî karısının kullanmasını engellemez. Tedavi amaçlı olmazsa her iki görüşe (kavl) göre de kadının temizlik halinde veya aybaşı halinde kokuyu sürmesinin, kocanın engellemesini etkilemede bir rolü yoktur. Çünkü aybaşı halinde, her ne kadar cinsel ilişki haram olsa da cinsel ilişkiye girmeden kadını öperek ve kadına dokunarak ondan yararlanmak helaldir. Dolayısıyla kötü kokunun kadından yararlanmaya engel olması, kadınla cinsel ilişkiye girmeye engel olması gibi olur.

Fasıl: Elbiseler konusuna gelince, kocanın zimmî karısının necis elbiseleri giymesini engelleme hakkı vardır. Çünkü elbiseler kadını necis yapabilir, koca da kadından necaset kapabilir. Elbiselerin necisliği, domuzun necisliğinden daha kalıcıdır, bundan korunmak daha zordur. Dolayısıyla kadın bundan alıkonur şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Boyasından, kokusundan veya yiyecek kokusundan dolayı iğrenç kokan elbiseyi giymesini yasaklayabilir mi yasaklayamaz mı? Bu konuda iki görüş (kavl) vardır.

İpek ve brokar giymesini, parfüm ve tütsü kullanmasını yasaklayamaz. Çünkü bunlar şehvete davetiye çıkarır ve yararlanmayı (istimtâ') tamamlar. Aynı şekilde kocanın, kadının boya kullanmasını ve süslenmesini engelleme hakkı yoktur. Hastalıkta ilaç kullanmaya ve sağlıkta kilo almaya zorlama hakkı yoktur.

Mesele: İmâm Şâfiî: Kadın, mecûsîliğe ya da ehl-i kitâp dışında bir dine geçerek din değiştirirse; eğer iddet süresi bitmeden İslam'ı benimser ya da ehl-i kitâp dine geri dönerse evlilikleri olduğu gibi devam eder. Eğer dönmesinden önce iddet süresi sona ererse, evlilik ilişkisi sona erer. Çünkü bu durumda kadınla yeniden evlenme imkanı vardır.

Mâverdî: Müslüman erkekle evli olan zimmî bir kadının, kendi dininden bir başka dine geçmesi dört kısımda ele alınabilir:

Birinci Kısım; kendi dininden İslam'a geçmesidir. Böyle yapması sevabını artırır ve evliliği olduğu gibi devam eder. Gerek cinsel ilişkiye girmeden önce İslam'ı benimsesin gerekse girdikten sonra benimsesin, İslam'ı kabul etmesi onun sahih tercihini artırmaktan başka bir şey değildir.

İkinci Kısım; kendi dininden, mensuplarının kabul edilmediği bir dine geçmesidir. Hıristiyan iken zındıklığı ya da putperestliği benimsemesi buna örnek verilebilir. Yeni geçtiği dinde kalması caiz değildir. Çünkü daha önce bu dine geçenlerin mensubiyetleri kabul edilmediğine göre, daha sonra geçenlerin daha öncelikli olarak kabul edilmemesi gerekir. Durum böyle olunca kadının dinden çıkmasına bakılır; eğer kadın erkeğin kendisiyle cinsel ilişkiye girmesinden önce din değiştirirse, müslüman kadının cinsel ilişkiden önce dinden çıktığında evliliğinin iptal olmasında olduğu gibi evlilikleri iptal olur. Eğer kadın, erkeğin kendisiyle cinsel ilişkiye girmesinden sonra başka bir dine geçerse, evlilikleri iddet süresinin bitmesine bağlı olarak mevkuף olur. İddet süresinin bitmesinden önce iman ettiği ve kadınlarıyla evlenmenin caiz olduğu dine geri dönerse evlilikleri olduğu gibi devam eder. İddet süresinin bitimine kadar geri dönmezse evlilikleri iptal olur. Kadının yeni girdiği dinin durumu hakkında üç görüş (kavl) vardır:

Birinci Görüş; Sadece İslam'a geçebilir. Çünkü kadın, hak olduğuna inandığı için kendi dininde kalmıştı. Kendi dininden vazgeçmesi, onun batıl olduğunu kabul etmesi anlamına gelir. Kadının sadece hak din olan İslam'a geçmesi benimsenebilir, bir başka dine geçmesi benimsenmez.

İkinci Görüş; kadın İslam'a, eğer kabul etmezse daha önce mensubu bulunduğu dine geri döndürülmeye zorlanır. Mensupları kabul edilse bile, kadının kendi dini dışında başka bir dine geçmesi kabul edilmez. Çünkü ka-

dına zimmîlik akdi güvencesini veren, önceki diniydi. Öyleyse kendi dini, küfür dinleri arasında ona en özel olan dindir. Kadının kendi dininin sahih olduğunu kabul etmesinin o dinin kabul görmesinde bir rolü yoktur. Bundan dolayı dinine geri döndüğü zaman, onun kabul edilmesi caiz olur.

Üçüncü Görüş; kadın, İslam'a geri döndürülmeye zorlanır. Eğer İslam'a dönmekten kaçınır eski dinini ya da mensuplarının kabul edildikleri dini benimserse; kendi dininin ile bunun dışında kalan diğer dinler içinde mensuplarının kabul edildikleri ve dilediğini seçebileceği dinin hükmü aynıdır. Çünkü bize göre küfür, kendi aralarında ayrılışlar bile tek millettir. Bu görüşlerin (kavl) izahları anlaşıldığına göre, kadının iki durumu vardır:

Birinci Durum; kadın dönmekle emredildiği dine geri döner.

İkinci Durum; emredildiği dine geri dönmez. Eğer kadın dönmez, kendi dini üzere kalmaya devam ederse evliliği iptal olur. Kadın cinsel ilişkiye girmeden dinden çıkmışsa, mehir alamaz. Cinsel ilişkiye girdikten sonra dinden çıkmışsa, mehir alır. Kadının dinden çıkmasına verilmesi gereken hüküm hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birincisi; müslüman kadının dinden çıkmasına verilen ölüm cezası gibi buna da ölüm cezası verilir.

İkicisi; Güvenliğinin temin edildiği dârul-harp bir yere geçer ve artık harbî olur. Emredildiği dine geri dönerse, kanının akıtılmaması ve güvenliğinin sağlanması hükmü devam eder. Sonra geçtiği dine bakılır; İslam, yahudilik ve hıristiyanlık gibi mensuplarıyla evlenmenin caiz olduğu bir din ise, daha önce izah ettiğimiz nedenlerden dolayı evlilikleri muteberdir. Koca kadınla cinsel ilişkiye girmemişse, evlilikleri iptal olur. Cinsel ilişkiye girmişse bakılır; eğer emredildiği dine iddet süresi bittikten sonra dönerse evlilikleri iptal olur, iddet süresi bitmeden dönerse evlilikleri devam eder. Eğer mecûsîlik, sâmirîlik ve sâbilik gibi mensubiyetlerinin kabul edildiği fakat kadınlarıyla evlenmenin caiz olmadığı bir dine geçmişse, evlilikleri iptal olur. Bu dinlerden birinde karar kılarırsa; iddet süresi bitmeden kadınlarıyla evlenmenin caiz olduğu bir dine geçmediği müddetçe kadın hakkında dinden dönme hükmü kalkar fakat evliliğinin mevkuf olması hükmü kalkmaz.

Üçüncü Kısım; kendi dininden mensuplarının kabul edildiği fakat kadınlarıyla evlenmenin caiz olmadığı bir dine geçmesidir. Yahudilikten mecûsîliğe geçmesi buna örnek verilebilir. Kadının bu dinde kalması hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birinci Görüş; kadın bu dinde kalabilir, çünkü küfür tek millettir.

İkinci Görüş; kadın bu dinde kalamaz. Kadının dönmesi gereken din hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birincisi; sadece İslam'a dönebilir, başka bir dine geçemez.

İkincisi; İslam'a döner. İslam'a dönmeyi reddeder önceki dinine geri dönerse; eğer kadının dinden çıkması kocasının kendisiyle cinsel ilişkide bulunmasından önceyse evlilikleri iptal olur, cinsel ilişkide bulunmasından sonraysa kadın gerek dininde kalsın gerekse kalmasın evlilikleri iddet süresinin bitmesine bağlı olarak mevkuf olur. Çünkü mecûsîliği devam eden ka-

dınla evliliğin sürdürülmesi caiz olmadığına göre, mecûsîliğe geçişinde karar kılan kadınla evliliğin devam etmesi de caiz olmaz. Dolayısıyla kadının durumuna bakılır; eğer iddet süresi bitmeden mensuplarıyla evlenmenin helal olduğu bir dine geçerse evlilikleri devam eder, aksi takdirde evlilikleri iptal olur.

Dördüncü Kısım; kadının kendi dininden, kadınlarıyla evlenmenin caiz olduğu bir başka dine geçmesidir. Kadının yahudi iken hıristiyan ya da hıristiyan iken yahudi olması buna örnek verilebilir. Kadının geçtiği dine kalması hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birincisi; kadın geçtiği dine kalabilir. Buna göre, kadının dinden çıkması gerek cinsel ilişkiden önce gerekse sonra olsun, evlilikleri olduğu gibi devam eder.

İkicisi; kadın geçtiği dine kalamaz. Geçmesi gereken din hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birincisi; sadece İslam'a geçebilir.

İkincisi; İslam'a geçebilir. İslam'a girmekten vazgeçer, önceden bağlı olduğu dine geri dönerse; bu görüşe göre cinsel ilişkiden önce din değiştirmişse evlilikleri iptal olur, cinsel ilişkiden sonra din değiştirmişse, evlilikleri iddet süresinin bitmesine bağlı olarak mevkuf olur. Kadın geçtiği dinden, iddet süresi bitmeden emredildiği dine girerse evlilikleri sahih olur, aksi takdirde iptal olur. Allah'u a'lem.

ZİMMÎLERİN EVLENME AKDİ

Mesele: İmâm Şâfiî: Zimmîlerin evlenme akitleri ve mehirleri, dârul'l-harptekiler gibidir.

Mâverdî: İmâm Şâfiî'nin dediği gibi, zimmî kadınlarla evlenme konusunda herhangi bir itiraz bulunmamaktadır. Dâru'l-İslâm'da bulunuyorlarsa, yaptıkları evlenme akdi kabul edilir. Müslüman olduklarında bundan sonra evliliklerinin sorgulanması, İslam'a karşı nefret duygularını uyandırır. Zimmîlerden biri, İslam ülkesinde beş kadınla evlenir, iki kız kardeşle aynı anda evli bulunur ya da bir mecûsî annesiyle veya kız kardeşiyle evlenirse buna karşı çıkılmaz. Müslüman olduklarında bunlara harbî gibi davranılır. Müslüman olduklarında İslam'da sürdürmeleri caiz olan kabul edilir, sürdürmeleri caiz olmayan ise kabul edilmez. Bu konuda aralarında hiçbir fark gözetilmez. Eğer güvenlikleri temin edilmişse, onlar hakkında sadece iki konuda hükmümüz geçerli olur:

Birincisi; üstünlük sağlama ve galip gelme. Harbî bir erkek harbî bir kadının şahsına üstünlük sağlar ve bu üstünlüğü evlenme olarak görürse, müslüman olduklarında evlilikleri kabul edilir. Müslüman olduklarında, zimmî bir erkeğin zimmî bir kadının şahsına üstünlük sağlaması kabul edilmez. Çünkü İslam ülkesinde zorlama ve galebe çalma engellenmiştir. Dâru'l-

harpteysel bu mubâh görülmüştür. Ülkelerin farklı hükümlere sahip olmasından dolayı birbirlerinden farklı kabul edilmişlerdir.

İkincisi; dinlerinde caiz olmayan bir nikâh akdetmeleri. Bir yahudinin annesiyle veya kız kardeşiyle evlenmesi buna örnek verilebilir. Bu akit kabul edilmez. Çünkü gerek İslam'da olsun gerekse kendi dinlerinde olsun bu akiten menedilmişlerdir. Eğer bir mecûsî bunu yaparsa kabul edilir, çünkü bunlar kendi dinlerinde bu akitten menedilmemişlerdir. Zimmîlerin mehirlerine gelince, helal veya haram olanına herhangi bir itiraz yoktur. Eğer erkek haram olan mehri kadına teslim ederse, eşler bundan sorumlu olmazlar. Ama mehir, eşlerin zimmetinde borç olarak mevcut olur ve bunlar da müslüman olurlarsa, bedel olarak mehr-i mislin takdir edilmesi gerekir. Eğer erkek, mehrin bir kısmını müslüman olmadan önce kadına vermiş ve bir kısmı da kalmışsa, kalanı oranında mehr-i mislin kadına verilmesi gerekir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Hıristiyan bir erkek putperest ya da mecûsî bir kadınla veya putperest bir erkek hıristiyan ya da mecûsî bir kadınla evlenirse, müslüman olduklarında bunların hiçbirinin evliliğini feshetmem.

Mâverdî: Ehl-i kitâp bir erkek ehl-i kitâp bir kadınla evlenir ve davaları bize intikal ederse, evliliklerinin devamına hükmederim. Aynı şekilde ehl-i kitâp eşler müslüman olurlar ya da sadece koca müslüman olursa, evlilikleri devam eder. Çünkü müslüman bir erkek ehl-i kitâp bir kadınla baştan beri evlenebilir, öyleyse kitâbî bir kadınla evli kalmaya devam etmesi de caizdir. Eğer koca değil de kadın müslüman olursa, kadının evliliği devam etmez, iddet süresinin bitimine bağlı olarak mevkuf olur.

Putperestlere gelince, putperest bir erkek putperest bir kadınla evlenir ve bunlardan biri müslüman olursa, evlilikleri devam etmez, iddet süresinin bitimine bağlı olarak mevkuf olur. Davaları bize intikal ederse, kendi hukuklarına göre hüküm veririz. Putperest bir erkek ehl-i kitâp bir kadınla evlenir sonra da müslüman olurlarsa evlilikleri devam eder. Sadece koca müslüman olursa evlilikleri devam eder, sadece kadın müslüman olursa, evlilikleri iddet süresinin bitmesine bağlı olarak mevkuf olur.

Ehl-i kitâp bir erkek putperest bir kadınla evlenir, bunlardan hangisi müslüman olursa, bunların evlilikleri iddet süresinin bitmesine bağlı olarak mevkuf olur. Eğer müslüman olmadan önce davaları bize intikal ederse, Şâfiî Mezhebine göre evliliklerinin devamına hükmederiz, evliliklerini feshetmeyiz.

Ebû Saîd el-İstaharî şöyle der: "Evlilikleri feshedilir. Çünkü Allah Teâlâ ehl-i kitâba, müslümanlara indirdiğiyle hükmedilmesini emretmiştir. İlgili ayet şöyledir: "(Sana şu talimatı verdik): Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma (Mâide 5/49)." Putperest kadınlar müslümanlara helal değildir, aynı şekilde ehl-i kitâba da helal olamazlar." Bu görüş yanlıştır. Çünkü küfrün bütünü, kendi aralarında bölümlere ayrılırlar ve ayrılığa düşseler dahi tek bir millettir. Görüldüğü gibi biz, ehl-i kitâpla putperestler arasında miras kalanla hükmediyoruz. Müslüman olduktan sonra evliliklerinin olduğu gibi devam etmesi caiz olunca, küfür halinde evliliklerinin daha öncelikli olarak devam etmesi gerekir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Putperest bir erkekle hıristiyan bir kadından veya hıristiyan bir erkekle putperest bir kadından olan çocuğun kestiği hayvan helal değildir. Bunların kızlarıyla evlenmek de helal değildir. Çünkü halis ehl-i kitâp değildir. İmâm Şâfiî bir başka 'kitâp'ta; kızın babası ehl-i kitâpsa helaldir, putperestse helal değildir demiştir. Çünkü kız soya çeker. Ebeveynlerden biri müslüman olan küçük kız çocuğuna da benzemez. Çünkü İslâm ile şirk bir araya gelemez fakat şirk ile şirk bir araya gelebilir.

Mâverdî: Daha önce anlattığımız gibi, ehl-i kitâp olan yahudilerin ve hıristiyanların kestiklerinin yenmesi ve kadınlarıyla evlenilmesi helaldir. Mecûsîlerin ve putperestlerin kestiklerinin yenmesi ve kadınlarıyla evlenilmesi helal değildir. Ehl-i kitâp ile putperestlerin evliliğinden doğanlar, ebeveynlerinden birinin ehl-i kitâp diğerinin putperest olmasına bağlı olarak ikiye ayrılırlar:

Birinci Tür; babanın putperest annenin yahudi veya hıristiyan ehl-i kitâp olmasıdır. Bunların çocuklarının kestiğini yemenin helal olmamasında ve çocuğu kırsa onunla evlenmenin helal olmamasında, Şâfiî Mezhebinde fikir ayrılığı yoktur. Çünkü burada babanın hükmü ağır basmaktadır.

Ebû Hanife şöyle der: "Putperest babayla ehl-i kitâp anneden olan kız çocuğuyla evlenmek ve çocuğun kestiğini yemek, ebeveyn hakkının hüküm olarak üstün gelmesinden dolayı helaldir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan rivayet edilen şu hadise istinat edilmiştir: 'Doğan her çocuk fitrat üzere doğar. Daha sonra anne ve babası onu yahudileştirir, hıristiyanlaştırır ya da mecûsîleştirir. Bir devenin annesinden bütün olarak doğmasında olduğu gibi, acaba onda bir eksiklik bulunur mu?' Dolayısıyla onu fitrattan ayırmamıştır. Hafif hükümden en ağırına gidilmesi, ancak ebeveynin en ağır hükümde bulunması durumunda olur. Ayrıca ebeveynlerinden birinin kestiği ve onunla evlenilmesi mübâhtır. Öyleyse ebeveynlerinden birinin müslüman olduğu çocuğa yapılan kıyasla, bu konuda, ebeveynlerinden kestiğinin ve evlenilmesinin helal olanına ait hükmü bu çocuğa vermek gerekir."

Bizim delilimizse; "İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin (Bakara 2/221)." ayetinin umûm ifade etmesidir. Bu çocuk için müşrik ismi kullanılır. Çünkü bu kız çocuğu kafirdir, kestiğinin ve kendisiyle evlenilmesinin helal olmadığı kafir bir anneye nisbet edilir. Öyleyse kestiğinin ve kendisiyle evlenilmesinin helal olmaması gerekir.

Bu kızın durumu, annesi ve babası putperest olan kıza benzer. Ayrıca bu çocukta yasağın ve mübâhlığın gerekliliği bir araya gelmiştir. Bu da, yenebilen ve yenemeyen iki yiyecekte meydana gelen bir yiyeceğe yapılan kıyasla, yasak olması hükmünün mübâh olması hükmüne üstün gelmesini gerektirir. Ebeveynlerinden birinin müslüman diğerinin kafir olduğu çocuk, hükümde bir şey kaybetmez. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'ın "İslam yücedir, başka bir şey ondan yüce olamaz" hadisine istinaden, bu çocukta İslam ve küfür hükmü bir arada bulunmamaktadır. Dolayısıyla İslam hükmü sabit olur, şirk hükmü kalkar. İşte bu İmâm Şâfiî'nin "İslâm ile şirk bir araya gelemez fakat şirk ile şirk bir araya gelebilir" sözüyle demek istediği şeydir.

Yani; iki şirk bir araya gelebilir fakat bir şirk ve İslam bir araya gelemez. İlk dönem alimlerimiz (ashâb) bunun talilinde; acaba İmâm Şâfiî Ebû Hanîfe'nin bu meselesini mi kastetmiştir yoksa İmâm Mâlik'in "annenin müslüman olması çocuğunun müslüman olmasını gerektirmez" görüşünü mü kastetmiştir şeklinde ihtilaf ederek iki ayrı görüşe (vecih) sahip olmuşlardır.

Ebû Hanîfe'nin, hadisi delil getirmesine şöyle cevap verilebilir: Burada ebeveynin ikisinin de küfür üzerinde bulunmasının çocuğun kafir olmasını gerektirdiği anlamı kastedilmiştir. İkisinden birinin küfür üzerinde bulunması, çocuğun kafir olmasını gerektirmez. Dolayısıyla bu hadis, bu konuda delil olarak ileri sürülemez. Çünkü ebeveynleri küfür üzerinde bulunmaktadır.

Ebû Hanîfe'nin, annesi ehl-i kitâp olan çocuğun ebeveynlerinden biri müslüman olan çocuğa kıyas etmesine verilen cevaba gelince, daha önce söylediğimiz gibi İslam'ın ve şirkin bir arada bulunması, İslam'ın üstün tutulması hükmünü gerektirir. Çünkü İslam ve şirk çelişir, öyleyse güçlü olan üstünlük sağlar. İki şirk çelişmez, dolayısıyla daha ağır olanı üstünlük sağlar.

İkinci Tür; çocuğun babasının yahudi veya hıristiyan olan ehl-i kitâp olması, annesinin putperest ya da mecûsî olmasıdır. Evlenilmesinin mubâh olmasında ve kestiğinin yenmesinde iki görüş (kavl) vardır:

Birinci Görüş; evlenilmesi ve kestiği haramdır. Çünkü yasak olması ve mubâh olması hükümleri bir arada bulunmaktadır. Bu da yenen ve yenmeyen yiyeceklerden meydana gelen yiyecekte olduğu gibi, yasak olması hükmünün mubâh olması hükmüne üstünlük sağlamasını gerektirir.

İkinci Görüş; en sahih olan görüş (asah) olup buna göre evlenilmesi ve kestiği helaldir. Çünkü burada yasaklık hükmü ile mubâhlık hükmü bir arada bulunmaktadır. İki din farklı olduğunda, bir arada bulunmaları caiz olur ve bunlardan üstün olan annenin değil babanın soyuna tabi olandır. Özgürlükte de durum böyledir dolayısıyla evlenmeye ve kestiğinin yenmesine benzer.

Fasıl: Anlattıklarımızı karara bağlandığına göre, ebeveynleri arasındaki olay çocuğun hükmü, dört kısma ayrılacak şekilde değişiklik gösterir:

Birinci Kısım: Annenin değil, babanın hükmüne bağlıdır. Bu da dört şekilde olur:

Birinci Şekil: Soy. Soy babaya aittir, anneye değil.

İkinci Şekil: Hürriyet. Annesinden hür olarak doğan çocuk, babası gibi kabul edilir, annesi gibi değil.

Üçüncü Şekil: Velayet. Eğer çocuğun velayeti, iki yönlü olarak ebeveynine ait olursa, çocuk babanın velayetine dâhil olur, anneninkine değil.

Dördüncü Şekil: Hürriyet. Baba hür bir kavimden olur, anne de bir başka hür kavimden olursa, çocuğun hürriyeti babasının hürriyetinden kaynaklanır, anneninkinden değil.

İkinci Kısım: Çocuğun annenin hükmüne bağlı olmasıdır, babaninkine değil. Bu da iki şekilde olur:

Birinci Şekil: Evlenmiş kadının önceden olan çocuğu, hürriyette ve kölelikte tâbi olur babasına değil. Babası köle dahi olsa annesi hürse çocuk da hür, babası hür dahi olsa annesi köleyse çocuk da köle olur.

İkinci Şekil: Kölelik. Kölelerin çocukları anneye tâbidir, çocuk da efendilerinin kölesidir.

Üçüncü Kısım: Çocuğun ebeveynlerinden o anda en faziletlisine ve hüküm olarak en güçlüsüne bağlı olmasıdır. Bu bir tek şeyde olur, bu da İslam'dır. Çocuk müslüman olana bağlıdır, gerek annesi gerekse babası olsun fark etmez.

Dördüncü Kısım: İmâm Şâfiî'nin görüşünün (kavl) evlenilmesi ve kes-tiğinin yenmesi konusunda farklılık arzettiği durumdur. İki görüşünden (kavl) biri çocuğun babaya bağlı olduğu, diğeryse hüküm açısından en güçlüsüne ait olduğu yönündedir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Davaları bize intikal ettiğinde, davacı gerek erkek olsun gerekse kadın olsun davalarına bakmamız gerekir.

Mâverdi: İslam ülkesinde ikamet eden kâfirler iki türlüdür: Zimmîler ve Anlaşmalılar.

Zimmîler: Hürriyetleri sürekli olarak teminat altına alınanlardır. Güvenliklerinin temin edilmesi hakkı çerçevesinde, onları hukukumuzâ tâbi olan müslümanlara ve hukukumuzâ tâbi olmayan harbîlere karşı korumamız gerekir.

Anlaşmalılar: Güvenlikleri belli bir süreye kadar teminat altına alınan müstemenlerdir. Onları, hukukumuzâ tâbi olan müslümanlara karşı korumamız gerekir fakat hukukumuzâ tâbi olmayan harbîlere karşı korumamız gerekmez. İmâm Şâfiî bazı yerlerde "zimmî"ler için, "anlaşmalılar" kavramını kullanmıştır. Çünkü her ne kadar onlar zimmî ismiyle özel olarak adlandırıl-salar da, onların güvenliklerinin teminat altına alınması bir tür anlaşmadır. Eğer iki grup davalarını bize getirmeseler, onların davalarına bakmayız ve onlara itirazda da bulunmayız. Eğer davaları bize intikal ederse bakarız; güvenlikleri belli bir süreye kadar teminat altına alınan anlaşmalılardan iseler davalarına bakmamız gerekmez, onların da bizim kararımıza bağlan-maları gerekmez. Hâkimimiz, davalarına bakıp bakmamakta muhayyerdir. Onların, hâkimimizin kararına bağlanıp bağlanmamakta muhayyer olduğuna hükmedilmiştir. Eğer onlardan biri hak ihlalinde bulunursa, hakkı ihlal ola-nın mahkemede hazır bulunması ve hâkimin de haksızlığı gidermesi gerek-mez. Bunun böyle olmasının nedeni ayet-i kerimedir: "Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet (Mâide 5/42)." Allah Teâlâ, aralarında hüküm vermekte muhayyer bırakmıştır. Çünkü bizim görevimiz onlara karşı kendimizi korumaktır, onla-ra karşı başkalarını korumak değil. Dava konusunun Allah hakkı olması ile kul hakkı olması arasında bir fark yoktur. Zira onların şirk koşmalarında Allah hakkının payı daha büyüktür. Onlar bu şekilde kabul edilmişlerdir. Tarafların ehl-i kitâp olmaları ile olmamaları arasında bir fark yoktur.

Fasıl: Zimmîlerin davaları bize intikal ederse, güvenliklerinin sürekli olarak teminat altına alınması sadece ehl-i kitâp için söz konusudur. Zimmîler davalarını bize getirmezlerse, onları kendi hallerine bırakırız. Davalarının bize getirilirse, bunu iki kısma ayırmak mümkündür:

Birinci Kısım: Davacıların aynı dinden olmalarıdır. Davalarının karara bağlanmasının gerekliliği hakkında iki görüş (kavl) vardır:

Birinci Görüş: İmâm Şâfiî'nin kavli kadîmine göre, davalarını karara bağlamak zorunlu değildir. Hâkim davalarına bakıp bakmamakta muhayyerdir. Bunun nedeni; eğer hâkim davalarını karara bağlamış olsaydı, anlaşmalılara itibarla zimmîler onun hükmüne bağlanıp bağlanmamakta muhayyer olacaktı. Bunun dayanağı da "Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir (Mâide 5/42)." ayetinin umûm ifade etmesidir.

İkinci Görüş: İmâm Şâfiî'nin kavli cedîdine göre -Müzenî de bu görüşü tercih etmiştir- davalarına bakmak zorunludur. Hâkimin, kendisine intikal ettiğinde davalarını hükme bağlaması gerekir. Onların da, karar verdiğinde hâkimin kararına bağlı kalmaları gerekir. Biri diğerine karşı haksızlık yaptığı zaman, hâkimin haksızlığı gidermesi ve hakkı ihlal olanın hazır bulunması gerekir. Hakkı ihlal olan hâkim karşısına çıkmazsa onu zorla getirtir ve cezalandırır. Bunun dayanağı "Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet (Mâide 5/49)" ayetidir. Bu bir emirdir. Ayrıca şu ayete de dayanılmıştır: "...küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın (Tevbe 9/29)."

İlk dönem alimlerimiz (ashâb) şöyle söylemiştir: Zimmî küçüklere İslam hükümleri uygulanır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), zina eden iki yahudiye recmetmiştir. Eğer İslam hükümleri onlar için bağlayıcı olmasaydı, kendilerine had cezasının uygulanmasından kaçınırlardı. Ayrıca biz onlara, hem kendimize karşı hem de başkalarına karşı onları koruma konusunda, müslümanlara davrandığımız gibi davranırız. Dolayısıyla, müslümanlar arasında hüküm verdiğimiz gibi hukuku tam olarak uygulayıp hüküm vererek onları korumalıyız. Böylece zimmîleri ve anlaşmalıları birbirlerinden ayırırız. Anlaşmalıları, bizim dışımızdakilerine karşı korumamız, onlar arasında hüküm vermemiz ve onların bir kısmını diğer bir kısmına karşı korumamız gerekmez.

Ebû Hanîfe, iki görüşten biriyle mutlak olarak amel etmemiştir. Şöyle demiştir: Ancak devlet başkanının hükmünü kabul etme konusunda fikir birliğine vardıklarında, aralarında hüküm vermek gerekir. Bu durumda hâkimin taraflar arasında hüküm vermesi, onların da hâkimin verdiği hükmü benimsemeleri gerekir.

İkinci Kısım: Zimmîler arasında farklı dinden olanlar hakkında hüküm vermek. Bir yahudinin ve bir hıristiyanın davalarının bize intikal etmesi buna örnek verilebilir. Bu konuda ilk dönem alimlerimiz (ashâb) ihtilâf etmiştir. Ebû İshak el-Mervezî iki görüşünden (kavl) birinde, aynı dinden olmalarında olduğu gibi, aralarında hüküm vermenin gerekli olduğu hükmünü çıkarmıştır. Zira küfür tek millettir.

Onun dışında kalan ilk dönem alimlerimizse (ashâb) tek bir görüşe (kavl) sahip olup, aralarında hüküm verileceğini söylemişlerdir.

Bir dinden olmaları ile iki farklı dine mensup olmaları arasındaki fark şudur: Aynı dinden iseler haklarında bizim hâkimimiz hüküm vermez, ihtilafa düşmeyecekleri bir tek hâkim aralarında hüküm verir. Dolayısıyla davalarda hakka ulaşma imkanı olur. Farklı dinlere mensup olup karar konusunda ihtilafa düşerlerse, aralarında bizim hâkimimiz bulunmadığı takdirde, hıristiyan olan hıristiyan bir hâkimi, yahudi olan yahudi bir hâkimi ister. Dolayısıyla bizim hâkimimiz olmadan hakka ulaşmaları zor olur. Bundan dolayı hâkimimizin aralarında hüküm vermesi gerekir.

Fasıl: Anlattığımız bu iki görüş (kavl) karara bağlanınca, bunun kul haklarına yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Allah hakkına gelince, ilk dönem alimlerimiz (ashâb) bu konuda üç farklı görüşe (mezhep) sahip olmuşlardır:

Birinci Görüş: Kul haklarında olduğu gibi iki görüş (mezhep) vardır.

İkinci Görüş: Hüküm verilmesi gerektiği şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Çünkü hâkim dışında Allah hakkını arayan kimse yoktur. Allah hakkı, karşı tarafın hakkını aradığı kul hakkına benzemez.

Üçüncü Görüş: Hüküm verilmesinin gerekli olmadığı şeklinde tek bir görüş (kavl) vardır. Şirk koşmalarındaki Allah hakkının payı daha büyüktür. Onlar bu şekilde kabul edilmişlerdir. Allah hakkı dışındaki diğer işler de böyledir. Kul hakları ise öyle değildir. Çünkü insanlar hakları için münakaşa ederler, birbirlerine haksızlık ederler. İslam ülkesi ise karşılıklı haksızlığı engeller. Allah'u a'lem.

Fasıl: Dava müslüman, zimmî ve muâhid arasında olursa, hakimin aralarında hüküm vermesinin gerekli olduğu şekilde tek bir görüş (kavl) vardır. Müslüman gerek davacı olsun gerekse davalı olsun fark etmez. Çünkü bunlar İslam ile küfre gitmek için çekişmektedirler. Dolayısıyla İslam'ın hükmünün daha üstün olması gerekir. Âiz b. Ömer el-Müzenî'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İslam yücedir, ondan yücesi yoktur." Dava zimmî ve muâhid arasında olursa, iki görüşten (kavl) sağlamlık açısından daha üstün olanına göre müslüman hakimin hüküm vermesi haramdır. Benzeri şekilde eğer dava müslüman ile muâhid arasında olsaydı, daha sağlam olan İslam'ın saygınlığının üstünlüğünden dolayı, müslüman hakimin aralarında hüküm vereceği şekilde tek bir görüş (kavl) vardır.

Fasıl: Eğer bizim hâkimimiz iki zimmî ya da iki muâhid arasında hüküm verirse, yahudi iseler Tevrat'a göre hıristiyan iseler İncil'e göre hüküm veremez. Ancak Allah'ın kitabı ve Rasûlullah (s.a.v.)'in sünneti ile hükmeder. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(Sana şu talimatı verdik): Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et (Mâide 5/49)." Yani; Tevratlarıyla ve İncilleriyle, Allah'ın sana indirdiği Kurân-ı Kerim'den saptırmamalarına dikkat et. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir (Mâide 5/44)."

İtiraz: Aralarında kendi kitaplarıyla nasıl hükmetmez, çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla yahudilere hükmederlerdi (Mâide 5/44)." Rasulullah (s.a.v) iki yahudiyi recmettiği zaman Tevrat'ı getirtmiştir. Tevrat'ta recm cezası olduğu için sonunda onları recmetmiştir.

Cevap: Ayete gelince, ayet Tevrat'ın sıfatının hidayet ve nur olduğunu içermektedir. Ayrıca Peygamberlerin Tevrat'la hüküm verdiklerini ifade etmektedir. Tevrat'ın durumu bu şekildedir, sonra mensupları onu tahrif edince bozuldu. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Siz onu kağıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz (En'âm 6/91)." Tevrat'ı tahrif etmelerinin ve değiştirmelerinin yanı sıra, artık onda var olan hak batıldan ayırt edilemez. Öyleyse Tevrat'tan vazgeçmek gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in iki yahudiyi recmederken Tevrat'ı getirtmesine gelince; Hz. Peygamber (s.a.v.) recme hükmedince yahudilere bunun Tevrat'ta olduğunu söyledi. Yahudiler bunu inkâr ettiler, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onları yalanlamak için Tevrat'ın getirilmesini emretti. Tevrat getirilince, din büyüklerinden biri olan İbn Sureyyâ elini recm ayetinin üzerine koyar. Hz. Peygamber (s.a.v.), elini çekmesini emreder, böylece recm ayeti görünür. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Tevrat'ı getirtmesi, yahudilerin inkarını reddetmek ve yalanlanmalarının ortaya çıkması içindi. Yoksa Tevrat ile aralarında hüküm vermek için değildi. Çünkü Tevrat'ın getirilmesinden önce recm cezasına hükmetmişti. Allah'u a'lem.

Mesele: İmâm Şâfiî: Haklarında henüz verilmiş bir hüküm yoksa onları bir veli ve müslüman şahitler olmadan evlendirmeyiz. Kadının yakın akrabası yoksa, onu hakim evlendirir. Çünkü hakimin evlendirmesi, kadın hakkındaki bir yetki tasarrufudur. Evlendikten sonra davaları bize intikal ederse, evliliğin kuruluşu İslâm'da caiz olan türden ise buna onay veririz. Çünkü nikâh akdi şirk ortamında kurulmuştur.

Mâverdi: Zimmîler hakkında hüküm vermenin vacip veya caiz olduğu şeklindeki açıklamalarımız geçti. Eşler evlilik akdi hakkında dava açtıklarında, evlilik akdi dışında kalan alış-veriş ve kiralama akitleri hakkında dava açmış gibi olurlar. İmâm Şâfiî'nin zimmîlerin dava açmalarını evlilik akdine has kılmasının nedeni, bunun kitâbu'n-nikâhta işlenmesindedir. Ayrıca bu konunun detayı daha fazladır. Zimmîler dava açtıklarında, iki kısımda ince lenirler:

Birinci Kısım: Kurulmuş bir akdin devamı hakkında dava açmaları. Hâkimin akdin durumunu ortaya çıkarma ve bu akitte İslâm'ın şartlarını arama hakkı yoktur. Bakılır; eğer kadın dava esnasında erkeğin kendisiyle evlilik akdini sürdürmesi caiz olanlardan ise evliliklerinin önceden kurulmuş akit üzerine kalması caizdir. Bu akdi, kendi dinlerinde nikâh olarak kabul ettikleri takdirde, veliyle ve şahitlerle kurulmuş olması ya da olmaması akde tesir etmez. Eğer kadın, davaları bize intikal ettiğinde erkeğin mahremlerinden, muharremâtan veya başka bir kocadan boşandığı için iddet bekleyen-

lerden olduğu için akdin kendisiyle devam etmesinin caiz olmadığı kişilerden ise, evliliğin iptaline karar verilir. Bu kadının hâkime dava talebinde bulunduğu durumu, eşlerin müslüman olduklarındaki durumu gibidir. Şöyle ki; kadının müslüman olmasından sonra evlilikte sürdürmesi caiz olan, hâkimimize dava talebinde buldukları esnada da sürdürmeleri caizdir, İslam'dan sonra sürdürmesi caiz olmayan, hâkimimize dava talebinde bulduklarında da sürdürmeleri caiz değildir.

İkinci Kısım: Sürdürecekleri bir akdin başlangıcında hâkimimize müracaat etmeleri. Hâkimin aralarında, İslam'da muteber olan veli ve şahitler gibi şartlarla akdi kurması gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma (Mâide 5/49)." Evliliklerinin, İslam şartları bulunmazsa dahi şirkte geçmiş olması caizdir. Fakat evliliklerinin İslam'da sürdürülmesi ancak İslam'daki şartlarla caizdir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "İnkâr edenlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle (Enfâl 8/38)." Şirk ortamındaki evliliklerinin İslam şartlarına göre muteber sayılması ve İslam'a aykırı olduğunda evliliklerine karşı çıkılması, İslam'a girmeye nefret duymalarına neden olacaktır. Kendi rızalarına göre girdiklerindeyse, ona nefret duymaları söz konusu olamaz.

İzahlarımız karara bağlandığına göre; ehl-i kitâp kadının evlenmede velisi kâfirlerden baba tarafından en yakın erkek akrabasıdır. Çünkü kâfir kadının velisi kâfirdir. Velinin, dininde adil olmasına riayet edilir. Dininde fâsık ise, fâsık müslüman veli gibidir, dolayısıyla diğer adil velilere dönülür. Ehl-i kitâp kadının baba tarafından erkek akrabası veya onu özgürlüğüne kavuşturmuş velileri bulunmazsa, onu hâkim evlendirir. Kadının baba tarafından erkek akrabasının müslümanlığı engel olsa dahi, İslam hâkimin kadını evlendirmesine engel olmaz. Çünkü kadının evlendirilmesi, hâkimin onun hakkındaki bir görevidir.

Ehl-i kitâp kadının evlenmesinde şahitlere gelince, akit ancak iki şahidin müslüman olmasıyla sahih olur. Ebû Hanîfe, ehl-i kitâp kadının evlenme akdinin kâfir velilerle olabileceğine cevaz verdiği gibi kâfir şahitlerle de olabileceğine cevaz vermiştir. Bu görüş yanlıştır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir veli ve iki adil şahit olmadan nikâh olmaz."

Veli ile şahitler arasındaki fark; aralarındaki velayet ilişkisinden dolayı kadındaki payının talep edilmesi için veli istenir. Kadınla küfürde müşterek olan kâfir, velayet açısından müslümandan daha güçlüdür, dolayısıyla Kâfir, kadının evlenmesi velayetinde müslümandan daha fazla hak sahibidir. Şahitler ise böyle değildir. Onlar, zifafın tespiti ve nesebin aidiyeti için istenirler. Bu da ancak müslümanlarla sabit olur. Öyleyse müslümanlar evlenme konusunda şahitliğe başkalarından daha layıktırlar. Kadının izni dul ise konuşmayla bakireyse susmayladır. Kendi dinlerinde evlenme akdinin içki ve domuz gibi haram olan şeylerle kurulmasını caiz görseler dahi, evlenme akdi ancak helal mehir ile kurulur. Peki, ehl-i kitâp erkeğin putperest kadınla,

putperest erkeğin de ehl-i kitâp kadınla evlenmesi caiz midir? İki görüş (veh) vardır:

Birinci Görüş; Ebû Saîd el-İstaharî'ye ait olup buna göre caiz değildir. Çünkü müslüman bir erkeğin putperest bir kadınla, putperest bir erkeğin de müslüman bir kadınla evlenmesi caiz değildir.

İkinci Görüş; Şâfiî Mezhebi'nin görüşü olup buna göre caizdir, çünkü küfür tek millettir.

Mesele: İmâm Şâfiî: Kadının aldığı haram mehir de bu hükme tâbidir. Kadın haram olan mehrin yarısını şirk ortamında almış sonra da müslüman olmuşsa, erkeğin kadına mehri mislin yarısını vermesi gerekir.

Mâverdi: İmâm Şâfiî'nin dediği gibi eşler, şirk döneminde kurulmuş bir evlenme aktinin mehri konusunda dava açarlarsa, bu iki kısımda ele alınır:

Birinci Kısım: Mehrin bilinen helal türden olmasıdır. Kocanın bunu ödemesine hükmedilir. Bunun üzerinde anlaşmışlarsa, kocanın başka bir şey vermesi gerekmez. Koca kadına şirk döneminde mehri teslim etmişse, artık bundan sorumlu olmaz. Teslim etmemişse, kadın müslüman olduktan sonra ya da dava açtıklarında şirkte kalmalarından sonra mehrin geri kalanını alır.

İkinci Kısım: Mehrin, İslam'da caiz olmayan haram türden olmasıdır. Bu da üç türe ayrılır:

Birinci Tür: Dava açılmadan önce şirk döneminde mehri teslim olmasıdır. Koca artık sorumlu tutulmaz. Çünkü şirk döneminde yaptıkları bağışlanmıştır, ödemenin iptaline çalışılmaz. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin (Bakara 2/278)." Böylece geri kalanını bağışlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur: "İslam kendisinden öncekini siler."

İkinci Tür: Mehrin kalmış olup henüz aralarında tesellümün olmamasıdır. Dava esnasında gerek şirk üzerinde olsunlar gerekse müslüman olsunlar, mehri teslim etmeye hükmetmek caiz değildir. Kıymetine bakılmaksızın kadının mehr-i misil almasına hükmedilir. Çünkü içkinin bir kıymeti yoktur. Domuz ve diğer haram kılınanlar da böyledir.

Ebû Hanîfe'nin görüşü şu şekildedir: Mehir muayyense, gerek müslüman olsunlar gerekse olmasınlar kadının aynısını almasına hükmedilir. Mehir zimmette borç olarak mevcut olur, eşler de şirk üzerine iseler kadının içkinin aynısını almasına hükmedilir. Müslüman olmuşlarsa, kadının içkinin kıymetini almasına hükmedilir. Bu, içinde içkinin bulunduğu bir evi gasp edenin içkiyi telef etmesi aslına dayanmaktadır. Konu hakkındaki izah geride kaldı.

Üçüncü Tür: Mehrin bir kısmını şirk döneminde birbirlerine teslim etmeleri, bir kısmının da İslam'dan ya da dava açmalarından sonrasına kalmasıdır. Koca şirk döneminde teslim ettiği oranda sorumlu tutulmaz, geri kalanı oranında da kadının mehr-i misil almasına hükmedilir. Ebû Hanîfe'ye göreyse, anlattığımız asla binaen kadının geri kalanının kıymetini alacağına hükmedilir. Daha önce anlattığımız gibi, bizim izahımız daha evladır. Böyle

olunca, bir kısmı kabzedilmiş haram mehrin durumu mutlaka şu iki şıktan birine girer: ya tek çeşittir ya da farklı çeşitlerdir.

Birinci Şık: Bir kısmı kabzedilmiş haram mehir tek çeşitse, erkeğin kadına on tulum içkiyi mehir olarak tayin edip sonra da dava açmaları ya da müslüman olmaları ve erkeğin kadına beş tulum içkiyi vermiş ve beş tulumun da kalmış olması örneğinde ilk dönem alimlerimiz (ashâb) iki görüşe (vecih) sahip olmuştur:

Birinci Görüş: Tulumun adedine riayet edilir, ölçөгüne değil. Ölçek farklılığı olsa dahi beş tulum on tulumun yarısı edeceğine göre, erkek mehrin yarısından muaf olur yarısından ise sorumlu olur, dolayısıyla erkek mehri mislin yarısından sorumlu tutulur. Bu, Ebû İshâk el-Mervezî'nin görüşüdür (kavl).

İkinci Görüş: Tulumun ölçөгüne riayet edilir, adedine değil. Tüm on tulumun ölçөгü içinden kabzedilmiş beş tulumun ölçөгüne bakılır; eğer kabzedilen, adet olarak yarısı ölçek olarak üçte biri ederse, erkek mehrin üçte birinden muaf olur üçte ikisi oranında mehri misil olarak sorumlu tutulur. Bu, Ebû Alî b. Ebî Hureyre'nin görüşüdür (kavl). Eğer on domuzu mehir olarak tayin etmiş ve on domuzdan altısını vermişse anlattığımız çerçevede iki görüş (vech) vardır:

Birincisi; Ebû İshâk'ın görüşü (kavl) olup buna göre adete riayet edilir, on adet içinde altı, büyüklük ve küçüklükte değişsin ya da değişmesinler beşte üçe tekabül eder. Erkek mehrin beşte üçünden muaf tutulur, beşte ikisi oranında mehri misil olarak sorumlu tutulur.

İkincisi; Ebû Alî b. Hayrân'ın görüşü (kavl) olup buna göre büyüklüğe ve küçüklüğe riayet edilir. Bir büyük iki küçüğe tekabül eder. Altı adet içinde ikisini büyük olarak dördünü küçük olarak almış, dört küçük iki büyüğe denk gelmiş, böylece altı tanesi dört büyüğe denk gelmiştir. On adet içinde dört adet, beşte ikiye tekabül eder. Öyleyse mehrin beşte ikisinden muaf olur, beşte üçü oranındaysa mehri misil olarak sorumlu olur.

İkinci Şık: Bir kısmı kabzedilmiş haram mehir farklı çeşitlerden oluşuyorsa; erkeğin kadına beş tulum içkiyi, on domuzu ve onbeş adet köpeği mehir olarak tayin edip sonra dava açmaları ya da müslüman olmaları ve erkeğin kadına beş tulum içkiyi vermiş olup domuzların ve köpeklerin tümünün kalmış olması örneğinde üç görüş (vecih) bulunmaktadır:

Birinci Görüş: Tümünün adedine riayet edilir. Kabzedilen, otuz içinde beş adet olup bu da altıda bir tekabül eder. Erkek mehrin altıda birinden muaf olur, altıda beşinden mehri misil olarak sorumlu tutulur.

İkinci Görüş: Çeşitlerin adedine riayet edilir. Bu da üç çeşittir. Kabzedilen bir adettir, erkek mehrin üçte birinden muaf olur, üçte ikisinden sorumlu olur.

Üçüncü Görüş: Bu görüş (vecih) Ebu'l-Abbâs İbn Süreyc'e aittir. Buna göre üç çeşidin kıymetine riayet edilir. Dolayısıyla kabzedilenin kıymetine bakılır, bu oran mehirden düşülür, erkek bunun kıymeti oranında muaf tutulur, geri kalanın kıymeti oranında mehri misil olarak sorumlu tutulur.

Ebu'l-Abbâs şöyle söylemiştir: Şeriatta alış-verişi helal olmayan ve kıymeti de bulunmayan bir şeyin kıymetine itibar edilmesi caizdir. Hürün bir fiyatı olmadığı ve ona kıymet biçilemediği halde, bir devlette bir köle yaraldığı takdirde kıymeti biçilemeyen bir hürün yaralanmasına kıymet takdir edilebilir. İçki, domuz ve köpekler de aynı hükme tabidir. Üç çeşitten kabzedileni, içki dışındaki diğer çeşitlerden biri olursa, izah ettiğimizi gibi üç görüş (vecih) geçerli olur, artık buna göre düşün.

Mesele: İmâm Şâfî: Küçük kız ve erkek çocuklarını evlendirme hususunda hıristiyan, müslüman gibidir.

Mâverdi: Bu sahihtir; çünkü biz, kâfir kadının velisinin kâfir olduğunu söyledik. Buna göre müslüman bir erkek için geçerli olduğu gibi, bekâr olduğunda küçük kızını zorla evlendirme hakkına sahiptir fakat dul için bu hakka sahip değildir. Bekâr büyük kızını onun iznini almadan, dul kızını da onun iznini alarak evlendirmesi caizdir. Hıristiyan baba küçük erkek çocuğunu zorla evlendirme hakkına sahiptir fakat müslüman babanın müslüman kızlarını ve erkek çocuklarını evlendirmesinde olduğu gibi, hıristiyan babanın büyük erkek çocuğunu zorla evlendirme hakkı yoktur. Kâfirin, kendi evlatlarından küçük kız çocuğunun malları üzerindeki velayetine gelince, davaları bize intikal etmediğinde babanın velayet hakkının olduğunu kabul ederiz. Davaları bize intikal ettiğinde, babanın çocuklarının mallarını güvencesine alması caiz olmaz. Küçük kız çocuklarının malları üzerindeki velayetleri, ehl-i kitâptan müslümanlara verilir. Evlenmedeki velayet ise böyle değildir. Çünkü malların velayeti ile kastedilen emanettir ve bu müslümanlarda daha güçlüdür. Evlenmedeki velayet ile kastedilen ise birbirlerine veli olmaktır ve kâfirin kâfire velayeti daha güçlüdür. Allah-u a'lem.